

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Проте готовність молодших школярів до конструктивної поведінки не з'явиться стихійно, сама по собі, її формування потребує особливих умов. Насамперед, це взаємоповага учасників навчально-виховного процесу і приклад конструктивної поведінки дорослих – вчителів та батьків – у конфліктних ситуаціях.

На нашу думку, учитель має докладати зусиль, аби не потрапляти в конфліктні ситуації і не створювати їх, дотримуватися таких правил:

- бути розсудливим, уникати сварок, образ;
- ніколи не робити того, чого б не хотів би, щоб зробили тобі;
- творити себе, як особистість, реально оцінювати свої вчинки;
- любити життя, бо це неоціненний дар.

Учителю необхідно вміти й хотіти зрозуміти дитину, простити, допомогти; бути щедрим та милосердним у спілкуванні.

Отже, для запобігання й розв'язання шкільних конфліктів, необхідно створити в школі атмосферу довірливого спілкування, не давати змогу розвиватися агресії, злості, заздрощам. Діти повинні бути впевнені, що їх люблять у колективі, прислухаються до їхньої думки, а вчитель для кожного – порадник, друг, який допоможе, підкаже, як вийти з біди. Саме поведінка вчителя, поважний стиль його спілкування з дітьми й дорослими мають бути позитивним прикладом, взірцем для наслідування.

Література:

1. Воронін Г.Л. Конфлікти в школі // Соціологічні дослідження. – 1994. – № 3. – С. 94–98.1.
2. Учитель. Школа. Общество. Социологический очерк 90-х / В.Ф.Курлов, В.В. Тумалев и др.; Под ред. Е.Э. Смирновой. – СПб.: Изд-во ГУМП, 1995. – 224 с.

Бойко С. В.*

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ У ВИКЛАДАННІ КУРСУ ІСТОРІЇ В ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У статті йдеться про формування в учнів ключових та предметних компетентностей на уроках історії, зокрема через використання активних та інтерактивних методів навчання.

Інтеграція України до європейського та світового освітнього простору викликала необхідність переглянути деякі підходи до навчання школярів, проаналізувати фактори, що гальмують підвищення якості та формування життєспроможності особистості.

Орієнтація школи на отримання високих академічних реалізаційультатів веде до згортання виховних аспектів освіти,

* © **Бойко С. В.**

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

дезорієнтації батьків, які пов'язують успішність власних дітей лише зі вступом до ВНЗ без урахування їхніх здібностей і потреб. У школярів часто відсутні життєві плани, уміння самовизначитися та впевнено діяти в непередбачених життєвих ситуаціях.

Сучасна історична освіта в Україні спрямована на надання учневі необхідних знань, вироблення вмінь і навичок. За період навчання він має засвоїти багато фактичного матеріалу. Прагнення відповісти на виклики сучасності призвело до збільшення обсягу часто розрізаних відомостей з різних наукових і ненаукових джерел. Сучасна школа має навчити школярів приймати рішення, використовувати інформаційно-комунікаційні технології, критично мислити, вирішувати конфлікти, орієнтуватися на ринок праці.

Метою навчально-виховної діяльності педагога має бути формування соціальної зрілості учнів, достатньої для забезпечення їхньої автономності, самостійності в різних сферах життя. І саме компетентнісний підхід покликаний подолати розрив між освітою й життям.

Питанням запровадження компетентнісного підходу в системі освіти присвятили свої роботи Н. Бібік, С. Бондар, Л. Гузеев, І. Єрмаков, О. Овчарук, О. Пометун, Г. Селевко, І. Родигіна та інші.

Компетентнісний підхід полягає в акцентуванні та накопиченні нормативно визначених знань, умінь і навичок щодо формування й розвитку в учнів здатності практично діяти, застосуванні індивідуальної техніки та досвіду успішних дій у ситуаціях, що виникають. Перспективність компетентнісного підходу полягає в тому, що він передбачає високу готовність випускника школи до успішної діяльності в різних сферах, котра допоможе йому виявити та реалізувати закладені природою здібності з найбільшою користю для себе, суспільства й довкілля.

Мета статті – висвітлення шляхів реалізації компетентнісного підходу до викладання історії, зокрема через використання активних та інтерактивних методів навчання.

Компетентнісний підхід – спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості.

Ф. В. Шаріпов визначає компетентність як «сукупність рис (характеристик) особистості, що дозволяють їй якісно виконувати визначену діяльність, що направлена на вирішення проблем (задач) в якійсь галузі» [4, с. 73].

На думку А. В. Хуторського, «компетентність – це сукупність особистісних якостей учня (ціннісно-сміслових орієнтацій, знань, умінь, навичок, здібностей), зумовлених досвідом його діяльності у певній соціально і особистісно значущій сфері» [3, с. 153].

Існують різні класифікації компетентностей. Так, Комісія з питань культурної співпраці при Раді Європи визначає такі основні групи компетентностей:

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

- соціальні,
- політкультурні,
- комунікативні,
- інформаційні,
- діяльнісно-творчі,
- саморозвитку й самоосвіти.

Під час вивчення історії в учнів формуються й розвиваються, окрім ключових, і предметні компетентності, зокрема:

– *просторова компетентність* (локалізація історико-географічних об'єктів на карті).

– *хронологічна компетентність*: установлення хронологічної послідовності подій та хронологічних меж подій; установлення дат, періодів за свідченнями документів або візуальними історичними джерелами.

– *логічна компетентність*: відбір фактів за певною ознакою, розпізнавання фактів подій, явищ, процесів за писемними джерелами; відбір фактів, явищ за певною ознакою; з'ясування та визначення характерних ознак подій, явищ, процесів; систематизація, групування фактів, які пов'язані з характеристикою (діяльністю) історичної особи.

– *інформаційна компетентність*: вибір інформації та аналіз змісту документа.

– *аксіологічна та мовна компетентність*: роз'яснення суті описаних у джерелі подій, явищ, постатей в історичному контексті, висловлення власного судження про документ та його автора; установлення значення описаних подій, явищ, процесів в історії України та всесвітній історії, пояснення власного ставлення до подій, явищ, постатей, описаних у джерелі [1].

Орієнтація навчального процесу на формування компетентностей потребує використання відповідних форм і методів навчання, насамперед інтерактивних.

В основі інтерактивного навчання лежать принципи:

– безпосередньої участі кожного учасника занять, що зобов'язує вчителя (організатора навчального процесу) зробити кожного учасника занять активним шукачем шляхів і засобів розв'язання тієї чи іншої проблеми;

– взаємного інформаційного, духовного збагачення (при цьому навчальний процес слід організовувати таким чином, щоб учасники його могли обмінятися життєвим досвідом, отриманою інформацією);

– особистісно-зорієнтованого навчання [2].

Основними перевагами інтерактивних технологій навчання є те, що вони допомагають забезпечити глибину вивчення змісту; змінюється роль учнів: вони приймають важливі рішення щодо процесу навчання, розвивають комунікативні вміння й навички, організаційні здібності; значно підвищується роль особистості педагога: він менше часу витрачає на розв'язання проблем з дисципліною, педагог більше розкривається перед учнями як лідер, організатор.

До інтерактивних технологій навчання відносять, зокрема,

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

групову роботу. Групова навчальна діяльність – це форма організації навчання в малих групах, об'єднаних загальною навчальною метою за опосередкованого керівництва вчителя та співпраці з учнями. Завдяки їй зміцнюється соціальний контакт між членами групи, формуються такі цінності, як суспільний досвід, задоволення результатами особистої й спільної роботи, взаємодопомога, взаємозбагачення, взаємоконтроль, змагальність; істотно зростає індивідуальна допомога з боку вчителя та товаришів у групі тим, хто її потребує. Зазначені цінності особистісно зорієнтованої спрямованості досить обмежено формуються й розвиваються в умовах фронтальної та індивідуальної форм навчальної діяльності.

Функції вчителя:

- налагоджування та підтримка діяльності окремих малих груп і всього класу;
- контроль за діяльністю груп;
- регулювання дискусій, які виникають під час виконання групового завдання;
- відповіді на запитання учнів.

Учитель має звертати увагу на виправлення допущених помилок після обговорення в групі; наявність типових помилок.

Групову роботу або роботу в парах можна застосовувати на будь-якому етапі уроку. Наведемо приклад організації роботи в групах під час вивчення нового матеріалу на уроці всесвітньої історії в 11 класі на тему «СРСР в роки «застою» (1964–1985 рр.)».

Під час розгляду питання «Структурна криза радянської моделі суспільно-політичного розвитку» клас об'єднується у п'ять груп. Завдання для груп: за матеріалом підручника визначити прояви кризи в різних галузях.

Перша група – в економічній.

Орієнтовна відповідь:

- дефіцит товарів;
- відмова від нових технологій або повільне їх запровадження;
- невисока якість більшості товарів;
- продовольча криза;
- хронічна криза сільського господарства;
- прихована інфляція (зростання цін при незмінних розмірах заробітної плати);
- переважно екстенсивний шлях розвитку економіки;
- висока затратність виробництва, енергоємність і матеріалоемність продукції;
- поява тіньової економіки («цеховики»).

Друга група – у політичній.

Орієнтовна відповідь:

- воєнні авантюри і нездатність з них вийти (Афганістан, Ефіопія, Ангола);
- нездатність вищого керівництва реагувати на нові тенденції світового розвитку;
- «старіння» керівництва;

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

- недієздатність законодавчих органів;
- утрата динамічності в розвитку радянської моделі і, відповідно, її привабливості для інших країн;

- корупція у вищих ешелонах влади: хабарництво, криміналізація, кар'єрне просування за принципом знайомства, родинних зв'язків, особистої відданості;

- посилення репресій проти інакомислячих.

Третя група – в ідеологічній.

Орієнтовна відповідь:

- розчарування в правильності обраного шляху розвитку (побудова комунізму);

- розходження між ідеологічними догмами і реаліями життя;

- усвідомлення нереальності досягнення мети побудови комунізму;

- зростання дисидентського руху і настроїв у суспільстві;

- посилення ідеологічного тиску на суспільство.

Четверта група – в екологічній.

Орієнтовна відповідь:

- бездумна експлуатація природних ресурсів;

- відсутність наукового обґрунтування розміщення виробничих потужностей;

- руйнування природного середовища, придатного для життя людей (забруднення водоймищ, атмосфери тощо);

- поступова деградація нації (генетичні зміни, зростання дитячих захворювань і народження хворих дітей, скорочення народжуваності, зростання числа хронічних захворювань тощо).

П'ята група – у моральній.

Орієнтовна відповідь:

- виникнення явища подвійної моралі (розбіжності між декларованим стилем поведінки і реальними устремліннями та установками; безвідповідальність, прагнення перекласти відповідальність на іншого);

- зростання престижних професій, посад, які дають змогу отримувати нетрудові доходи;

- зростання кількості побутових злочинів;

- прагнення досягти мети незаконним шляхом;

- зростання числа економічних (господарських) злочинів;

- наростання споживацьких настроїв;

- поширення пияцтва та алкоголізму.

Після презентації результатів групової роботи проводимо загальне обговорення й формуємо загальні висновки щодо глобальності кризи.

Навчання історії в школі має сприяти розвитку творчого мислення, формуванню власного погляду та критичного ставлення до інформації. Тому особливу увагу слід приділяти самостійній роботі учнів на уроці, оскільки вона найкраще активізує навчально-пізнавальну діяльність школярів. Під час уроку учитель має виступати не стільки в ролі того, хто подає інформацію і дає інструкції учням, а більше як повноважний учасник, партнер у спілкуванні, фасилітатор (полегшувач) навчального про-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

З цієї метою залучаємо учнів до творчої співпраці для ефективної підготовки та проведення уроку через пошукові, особистісно орієнтовані завдання. У центрі уваги завжди є особиста діяльність учнів. Вони є головними автономними суб'єктами навчання, які виробляють певні індивідуальні стилі роботи.

Розвитку самостійності учнів сприяє робота з інформаційними картками, таблицями.

Так, під час вивчення теми «Життя людей у первісні часи» (Всесвітня історія, 6 клас) учням пропонується опрацювати матеріал підручника та скласти таблицю:

Час	Характер господарства	Знаряддя праці	Заняття людей	Колективи людей
Понад 1 млн. років тому				
100 тис. років тому				
13 тис. років тому				
7 тис. років тому				

Під час вивчення теми «Виникнення та розквіт Київської Русі» (Історія України, 7 кл.) учні заповнюють таблицю:

Князь	Дата правління	Внутрішня політика	Зовнішня політика

Вивчаючи тему «Воєнні дії у 1944 році» (Всесвітня історія, 11 клас), школярі отримують завдання проаналізувати дані таблиць:

Загальне співвідношення сил на радянсько-німецькому фронті у 1944 р.

	Особовий склад	Танки	Гармати	Літаки
Радянські війська	6,5 млн.осіб	8000	83200	11800
Німецькі війська та їхні союзники	4 млн.осіб	5200	49000	2800

Укладення перемир'я із союзниками Німеччини

Дата	Країна
12 вересня 1944	Румунія
19 вересня 1944	Фінляндія
28 жовтня 1944	Болгарія
20 січня 1945	Угорщина

Визвольна місія Радянської армії в Європі

Країни	Терміни проведення операцій	Назви операцій
Румунія	27 березня – 5 жовтня 1944 р.	Яссько-Кишинівська
Болгарія	8-28 вересня 1944 р.	Яссько-Кишинівська
Югославія	22 вересня – 25 грудня 1944 р.	Белградська
Польща	17 липня 1944 – 8 травня 1945 р.	Львівсько-Сандомирська Варшавська, Вісло-Одерська, Сілезька, Східнопруська

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

Чехословацчина	22 серпня 1944 – 11 травня 1945 р.	Східно-Карпатська, Празька
Угорщина	23 вересня 1944 – 4 квітня 1945 р.	Будапештська
Північна частина Норвегії	7-29 жовтня 1944 р.	Мурманська
Східна частина Австрії	3 березня – 15 квітня 1945 р.	Віденська
Східна частина Німеччини	12 січня – 9 травня 1945 р.	Східнопруська, Берлінська

Аналіз наведених у таблицях даних дає можливість зробити певні висновки й обговорити їх у класі.

Самостійна робота з підручником може бути організована і в інший спосіб. Так, вивчаючи тему «Західноукраїнські землі на початку ХХ століття» (Історія України, 10 клас), учні отримують завдання: підтвердити фактами, що основними рисами економічного, політичного, соціального, суспільного і культурного життя на західноукраїнських землях на початку ХХ століття були:

- 1) гальмування промислового розвитку;
- 2) повільний розвиток капіталістичних відносин у сільсько-муніципальному господарстві;
- 3) еміграція населення;
- 4) політична система управління пристосована до здійснення в західноукраїнських землях великодержавної колонізаторської політики цісарського уряду;
- 5) наростання українського національно-визвольного руху;
- 6) піднесення страйкової боротьби українських робітників і селян;
- 7) значна роль греко-католицької церкви;
- 8) перевага ідеї самостійності України.

Під час такої роботи розвивається не лише самостійність, а й усі когнітивні процеси, критичне мислення.

Для перевірки знань, окрім традиційних форм контролю, доцільно використовувати оперативні короточасні контрольні роботи – історичні та графічні диктанти:

- історичний диктант – форма перевірки знань, коли потрібно заповнити пропуски в тексті;
- графічні диктанти – форма перевірки знань, коли серед запропонованих тверджень є правильні та помилкові. Правильні позначаються знаком ↑, а помилкові – ↓.

Отже, поєднання традиційних і інноваційних форм і методів навчання й контролю навчальних досягнень, орієнтоване на формування ключових та предметних компетентностей, допомагає реалізувати основні завдання освіти з виховання компетентної, самодостатньої особистості, здатної навчатися протягом життя, адаптуватися до постійних змін у житті суспільства та успішно самореалізуватися.

Література:

1. Компетентнісна освіта: від теорії до практики. – К.: Пляда, 2005. – 120 с.
2. Пометун О. І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65–69.
3. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Ученик в общеобразовательной школе. – М.: ИОСО РАО, 2002. – С.135–157.
4. Шарипов Ф. В. Профессиональная компетентность преподавателя вуза / Ф. В. Шарипов // Высшее образование сегодня. –2010. – № 1. – С.73.

Булгакова О. О.*

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ НА УРОКАХ ХІМІЇ ТА БІОЛОГІЇ

Стаття присвячена перевагам використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на уроках хімії та біології у сучасній школі, що позитивно впливає на способи організації процесу навчання, керування навчально-пізнавальною діяльністю учнів, стимулювання цієї діяльності, контроль і перевірку засвоєння навчального матеріалу.

Стрімкий розвиток комп'ютерної техніки та її різноманітного програмного забезпечення – одна із характерних рис сучасного суспільства. Технології, основним компонентом яких є комп'ютер, проникають практично в усі сфери людської діяльності.

Інформаційні і комунікаційні технології(ІКТ), упровадження яких сьогодні є одним з пріоритетних напрямів розвитку освіти, впевнено займають своє місце у навчальному процесі, входять у життя кожної школи в системах освіти різних рівнів.

Основною метою впровадження нових інформаційних технологій навчання є підготовка учнів до повноцінної життєдіяльності інформаційного суспільства, розвитку творчих здібностей учнів, їх застосування дозволяє змінити саму технологію надання освітніх послуг, зробити урок більш наочним і цікавим, забезпечує активізацію діяльності викладачів на уроці, сприяє здійсненню диференціації та індивідуалізації навчання, розвитку спеціальної або загальної обдарованості, формуванню знань. Все це дає можливість покращити якість навчання.

Актуальність використання ІКТ в навчанні хімії та біології обумовлено тим, що в комп'ютерних технологіях закладені невичерпні можливості для навчання учнів на якісно новому рівні. Вони дають широкі можливості для розвитку особистості учнів і реалізації їх здібностей.

На сучасному етапі розвитку освіти відбувається перехід до нових інформаційних технологій. Окремі аспекти даної теми розглядали ряд педагогів, серед яких О. Замулко, Н. Шумська, Л. Боднар, О. Тасенко, Н. Кононенко, І. Родигіна.

У процесі використання нових інформаційних технологій у навчанні Л. Боднар виділяє такі педагогічні завдання:

* © Булгакова О. О.